

Nr 31.

Ankom till Riksdagens kansli den 3 april 1911 kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående garantier för ersättnings utgående i vissa fall till vittnen.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 159, har herr *Sixten Neiglick* anfört följande:

»Uti 17 kap. 3—5 §§ rättegångsbalken återfinnas bestämmelserna om vittnesplikt.

Det framgår af dessa bestämmelser med all önskvärd tydlighet, att staten med sin auktoritet gent emot den enskilde medborgaren ålägger denne vittnesplikt icke blott uti frågor, där staten själf i en eller annan form är intresserad part utan äfven i tvister emellan enskilda personer.

Är den enskilde sålunda — och med rätta — underkastad vittnesplikt i förhållande till det allmänna och andra enskilda, följer häraf å andra sidan rätt för den vittnande att åtnjuta ersättning för de kostnader, som fullgörandet af denna plikt åsamkar honom. I fråga om ersättning till vittnen, som i brottmål åberopas af allmän åklagare, är den vittnande genom kungl. förordningen den 4 juni 1886 tillförsäkrad godtgörelse, äfven om denna stundom icke täcker hans verkliga kostnader. Likaså ligger det ju utom allt tvifvel att den enskilde, som af staten kallas att vittna i civila mål, har full trygghet i afseende å ersättningens utbekommande. Annorlunda ställer det sig för den, som af enskild part inkallas att vittna vid domstol. Visserligen stadgas uti 17 kap. 8 § rättegångsbalken sålunda: »Den vittne påkallat, betale ty sin resekostnad och tåring, efter dess värdighet. Sämjas de ej därom, lägge dem så domaren emellan, som skäligen pröfvas». Men någon garanti för att den ersättning, domstolen tillerkänner den vittnande, verkligen kommer att utgå till honom förefinnes icke. De flesta domare skola säkerligen ock kunna från sin domareverksamhet anföra en mångfald, ofta upprörande exempel, då till

Bihang till Riksd. prot. 1911. 7 Saml. 1 Afd. 29 Häft. (Nr 31).

vittnen instämde personer saknat hvarje möjlighet att af den ersättnings-skyldige parten utfå fastställd godtgörelse.

Jag tillåter mig återgifva ett typiskt fall: I, efter hvad det sedermera visade sig, uppenbar afsikt att fördröja ett krafmåls afgörande påkallade svaranden vittnesförhör vid den domstol, där målet var anhängiggjordt, med en tämligen aflägsen boende person. Vittnesstämning kunde icke förvägras. Den instämde uteblef, bötfälldes och ålades att tillstädeskomma vid vite. Sedan efter upprepadt uteblifvande vitet afsevärdt förhöjts kom den instämde tillstädes. Det var en hustru. På grund af särskilda förhållanden hade hon endast med svårighet kunnat underkasta sig resan. Makarne lefde i små ekonomiska förhållanden. Hon hade fått lega en främmande människa att utöfva tillsyn öfver hemmet och makarnes minderåriga barn under hennes frånvaro. Hennes vittnesmål var utan betydelse för målets afgörande. Hon tillerkändes ersättning för inställelsen vid domstolen med cirka 100 kronor, men svaranden, som påkallat hennes hörande, saknade utmättningsbar tillgång. Hennes verkliga kostnader för inställelsen torde ock hafva uppgått till ungefärligen nämnda belopp, hvarjämte hon ådömts att utgifva böter och försutna viten. Denna person hade således att välja emellan utgifvandet af ständigt växande viten till betydande belopp eller att på egen bekostnad utan möjlighet till godtgörelse underkasta sig en i hennes ekonomiska ställning synnerligen betungande resa för fullgörandet af den vittnesplikt, staten ålägger henne.

Ett annat exempel: En af process-mani behärskad person, som förspillt sina tillgångar på fruktlösa rättegångar, instämde såsom kärende i en arfstvist icke mindre än 72 vittnen att höras vid domstolen. En afsevärd del af dessa uteblefvo visserligen; af de tillstädeskomna saknade flertalet all kännedom om tvisten — kärandens grundlösa talan ogillades — och käranden saknade helt och hållet medel att ersätta de af honom inkallade vittnena.

Likartade exempel, tagna ur högen, skola som sagdt säkerligen de flesta domare kunna anföra.

Gifvetvis kan det icke ifrågakomma att rubba på vittnesplikten. Men då staten med sin berättigade auktoritet sålunda tvingar den enskilde medborgaren att fullgöra denna vittnesplikt, torde det dock med skäl kunna ifrågasättas, huruvida staten icke är skyldig att vidtaga särskilda åtgärder för att i möjligaste mån betrygga den enskildes rätt till ersättning för hans af vittnespliktens fullgörande orsakade kostnader.

Det tillkommer mig icke att afgifva förslag till eventuellt ordnande af denna fråga. Jag tillåter mig dock framhålla några synpunkter:

Enskild person, som påkallar vittnes hörande, skall vara skyldig ned-sätta medel för täckande af inställelsekostnaden, då sådant påfordras.

Saknar part bevisligen medel att gälda vittnes inställelsekostnad, vare han skyldig lämna domstolen uppgift om de omständigheter, rörande hvilka vittnet skall höras. Finner domstolen dessa uppenbart vara betydelselösa i målet, må vittnesstämning vägras. I annat fall må det ankomma på domstolen att inkalla vittnen eller att föreskrifva om dess hörande vid annan domstol, då vittnet är aflägsset boende. I båda dessa fall må ersättning till vittnet utgå af allmänna medel enligt samma grunder, som gälla för ersättning till vittnen i brottsmål, åberopade af allmän åklagare.

Då af statsverkspropositionen innevarande år inhämtas, att Kungl. Maj:t ifrågasätter vidtagande af särskilda åtgärder för omarbetning af rättegångsbalken, har det synts mig lämpligt att ifrågavarande spørsmål eventuellt måtte i sammanhang därmed tagas i öfvervägande.

Jag tillåter mig därför hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid förestående omarbetning af rättegångsbalken eller eljest måtte taga i öfvervägande frågan om garantier för ersättnings utgående till vittne, hvars hörande vid domstol påkallas af enskild part, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill omständigheterna föranleda.»

Motionären har i den ifrågavarande motionen riktat uppmärksamheten på ett missförhållande i vår gällande rättegångslagstiftning, som äfven utskottet finner vara värdt beaktande.

*Utskottets
yttrande.*

I sitt förslag till rättegångsväsendets ombildning uttalade nya lagberedningen bland annat:

»Enligt gällande lag är visserligen den, som inkallas till vittnesmål, berättigad att erhålla skälig ersättning för resekostnad och uppehälle, men denna rätt är ganska ofta vansklig att göra gällande, och bestämmelserna i detta ämne äro äfven i öfrigt ofullständiga och otillfredsställande. Det förutsättes nämligen, att vittnet skall själf i förskott bestrida sina kostnader, och det är lätt att inse, att isynnerhet för mindre bemedlade den redan i sig själf tunga vittnesplikten därigenom ytterligare göres tyngre än skäligt. Det måste ej sällan inträffa, att den från aflägsen ort till vittne inkallade hvarken äger penningar eller annan nödig utrustning till företagande af en längre resa. Praktiskt kan visserligen detta missförhållande vanligen rättas därigenom att parten godvilligt vidtager åtgärder för att möjliggöra vittnets i partens intresse nödvändiga inställelse. Men detta partens god-

villiga åtagande bör så mycket hellre upphöjas till en lagstadgad plikt, som eljest lagens tystnad kan lämna rum för tvekan, huruvida bristande tillgång hos vittnet bör godkännas såsom laga ursäkt för uteblifvande från vittnesmål.

Men äfven om den till vittne åberopade mäktar själf bestrida dylika kostnader i förskott, bör lagstiftningen bereda honom en för närvarande saknad trygghet att återbekomma förskottet. För sådant ändamål bör han vara berättigad att fordra, det parten ställer nöjaktig säkerhet för den blifvande ersättningen. Denna bör ock, sedan den blifvit fastställd genom rättens beslut, kunna utan vidare uppehåll genast uttagas genom utmätning hos den till utgifvande däraf förpliktade parten. Dylika bestämmelser äro nödiga jämväl ur den synpunkt, att de innebära ett hittills saknadt verkamt korrektiv emot det ej omöjliga missbruket att till vittnesförhör inkalla personer, endast i ändamål att ådraga dem kostnader och obehag för inställelsen.»

I enlighet med hvad beredningen sålunda anförde affattade beredningen sitt förslag i dessa delar.

I det senare af nya lagberedningen utarbetade särskilda förslag till lag om bevisning inför rätta, hvilket af Kungl. Maj:t första gången 1893 och därefter delvis omarbetadt 1897 förelades Riksdagen till antagande, men som icke vann Riksdagens bifall, funnos äfven bestämmelser upptagna i samma riktning, som nyss antyds.

I skrifvelse den 23 april 1898 anhöll Riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till skärpta ansvarsbestämmelser för vittnens utevaro från domstol. Därvid framhöll Riksdagen tillika, att i samband med dylik skärpning borde, till förebyggande af allt för stora olägenheter af vittnespliktens fullgörande, vidtagas åtskilliga andra förändringar i gällande bestämmelser angående vittnesbevisnings förebringande. I sådant afseende syntes Riksdagen de i det förut för Riksdagen framlagda förslaget till lag om bevisning inför rätta meddelade föreskrifter böra tagas under förnyadt öfvervägande. Särskildt ansåg Riksdagen lämpligt, att bestämmelser infördes bland annat därom, att föreläggande, hvarigenom uteblifvet vittne vid vite ålades inställelse, skulle vittnet delgifvas, samt att vittne under vissa förhållanden skulle vara berättigadt att bekomma förskott å vittnesersättning.

Vid anmälan i statsrådet af denna Riksdagens skrifvelse anförde vederbörande departementschef, att, då hvad sålunda blifvit af Riksdagen ifrågasatt stode i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motsvarande stadganden i nämnda för 1897 års riksdag framlagda förslag, den omständig-

heten att alltså vissa af de frågor, som däri berördes, åter bragts å bane, syntes gifva anledning att öfverväga, huruvida icke ämnet i sin helhet kunde tagas under förnyad handläggning. Också framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1902 års riksdag förslag till lag om ändring i vissa delar af rättegångsbalken, afseende bland annat ändrad lydelse af 17 kap. i nämnda balk, hvilket hade rubriken »Om bevisning inför rätta».

I detta förslag, sådant det af lagutskottet förordades, hade 20 § följande lydelse:

»Den, som påkallat vittne, ersätte vittnet dess resekostnad, uppehälle och tidspillan. Sämjas de ej om beloppet, lägge rätten, dit vittnet varit kalladt, dem emellan efter ty skäligen pröfvas. Vittne, som enligt rättens beslut blifvit hämtadt, skall själf vidkännas hämtningskostnaden. Kallas någon att aflägga vittnesmål vid annan domstol än den underrätt, inom hvars domvärjo vittnet har sitt hemvist, och är detta beläget på längre afstånd än fem nymil från det ställe, där förhöret skall hållas; vare den part, som påkallat vittnet, skyldig att i förskott till vittnet utgifva skjutspenningar för en häst fram och åter, eller, där järnvägs- eller ångbåtslägenhet kan för resan eller någon del däraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt. Har rätten, enligt hvad i 17 § sägs» — d. v. s. om det af rätten pröfvades nödigt, att någon, som redan vittnat i målet, ånyo hördes såsom vittne — »förordnat om vittnes inkallande, äge rätten jämväl att, efter ty skäligen pröfvas, bestämma, af hvem ersättningen till vittnet så ock förskott å resekostnad, där sådant bör utgå, skall gäldas.

Beslut om ersättning, hvarom nu är sagdt, gånge utan hinder af fördklagan i verkställighet lika som laga kraft ägande dom.

Om ersättning af allmänna medel till vittnen i brottmål, där allmän åklagare å tjänstens vägnar förer talan, är särskildt stadgadt.»

Tillika innefattade förslaget i dess af lagutskottet förordade lydelse bestämmelse, att stadgad påföljd för vittnes uteblifvande ej skulle i de fall, då vittnet lagligen vore berättigadt att erhålla förskott å resekostnad, äga tillämpning, med mindre visats, att sådant förskott till vittnet erlagts eller erbjudits.

Som bekant hafva Riksdagens kamrar såväl sistnämnda år som vid de senare tillfällen, 1903, 1905, 1907 och 1908, då sistnämnda förslag på grund af väckta enskilda motioner ånyo pröfvats af Riksdagen, i anseende hufvudsakligen till den olika uppfattning, som af kamrarna gjort sig gällande beträffande den därmed sammanknippade frågan om ändring i häradsnämndens befogenhet, vidkommande förslaget stannat i olika beslut, hvarför det samma förfallit.

I främmande länders moderna processordningar äro bestämmelser meddelade, som på olika sätt tillgodose till vittnen åberopade personers rätt i omförmälda afseende. Därvid har man, såsom i omförmälda förslag, utgått därifrån, att, då staten pålägger vittnesplikten, staten äfven är skyldig tillse, att de därmed förenade uppoffringar ej blifva för betungande för den enskilde. Enligt 1908 års danska processlag skall sålunda kostnaden för vittnes inställelse vid domstol förskottsvis utgå till vittnet enligt närmare angifna regler. Enligt den gällande tyska civilprocessordningen kan under vissa omständigheter samma kostnad bestridas af allmänna medel.

Det är utom allt tvifvel, att vår gällande lagstiftning i förevarande afseende likasom eljest i allmänhet på processrättens område lider af väsentliga brister. Det synes emellertid utskottet icke föreligga tillräckliga skäl att ur den mer omfattande frågan om ändring i lagstiftningen om bevisning inför rätta och hvad därmed sammanhänger utbryta det nu berörda ämnet och göra detsamma till föremål för särskild därifrån fristående reglering. Att hela den nämnda frågan om ny lagstiftning om bevisning nu ånyo upptages, synes utskottet i denna frågas läge ej heller lämpligt. Då af hvad ofvan anförts i hvarje fall torde vara tydligt, att det af motionären berörda ämnet utan särskild åtgärd från Riksdagens sida måste vid den förestående omarbetningen af vårt rättegångsväsen vinna det beaktande, som därvid kan finnas lämpligast, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 april 1911.

På lagutskottets vägnar:

ERNST HÅKANSON.

Herrar *Lindhagen* och *Pettersson* i Södertälje hafva begärt få här antecknadt, att de ej deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.